

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

นักวิชาการทางการท่องเที่ยวได้กล่าวว่าการท่องเที่ยวจะเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่โตและมีความสำคัญต่อมนุษยชาติในด้าน การเมือง สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างยิ่งในคริสต์ศตวรรษที่ 21 (Edgell, 1990: 1-2) (อ้างในชวลิตธิ์ ชูชาติ, 2548) และในปีที่ผ่านมาสถานการณ์นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเดินทางทั่วโลกจำนวน 898 ล้านคน มีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 6 ซึ่งสูงกว่าปีที่ผ่านมา (ร้อยละ 5.5) จากการขับเคลื่อนของประเทศเกิดใหม่ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก แอฟริกา และตะวันออกกลาง แม้ว่าจะมีปัจจัยหลายประการที่เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางระหว่างประเทศ ซึ่งประกอบไปด้วยการปรับราคาค่าโดยสารที่เป็นผลจากราคาน้ำมันเชื้อเพลิงที่ปรับตัวสูงขึ้น ความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน ความไม่เชื่อมั่นในเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การก่อการร้าย สภาพภูมิอากาศที่แปรปรวนและการเกิดโรคระบาด สำหรับในประเทศไทย การท่องเที่ยวได้สร้างรายได้หมุนเวียนมีมูลค่านับแสนล้านบาท โดยในปี 2551 รัฐบาลตั้งเป้ารายได้จากการท่องเที่ยวประมาณ 700,000 ล้านบาท จากจำนวนนักท่องเที่ยว 20 ล้านคน พร้อมมีนโยบายทำให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเอเชีย (Tourism of Asia) หวังทำกำไรกับโครงการ Unseen Thailand ที่เติบโตไปก่อนหน้านี้ เป้าหมายรายได้ดังกล่าว เพิ่มขึ้นเกือบสามเท่าจาก 10 ปีที่แล้ว (ในปี 2541 มีรายได้จากการท่องเที่ยวประมาณ 242,000 ล้านบาท โดยมีนักท่องเที่ยวต่างชาติประมาณ 7 ล้านคน ซึ่งคิดเป็นประมาณร้อยละ 5 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product, GDP) ในขณะนั้น) กล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการ ที่ทำรายได้เข้าประเทศนับเป็นแสนล้านบาท ทางรัฐบาล จึงมีการสร้างและปรับแผนกลยุทธ์ทางการท่องเที่ยวของปี 2551 เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้หลังไหล เข้ามาท่องเที่ยวในฤดูกาลท่องเที่ยวของประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น โดยการสร้าง สิ่งดึงดูดใจ ความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง รวมถึงการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เข้ากับจังหวัด กลุ่มจังหวัด ภูมิภาค และประเทศเพื่อนบ้าน เป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยง ส่งเสริมให้ทุกส่วนของสังคม

ตั้งแต่ระดับชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและจัดการพื้นที่ของตน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและความพร้อมมากที่สุด และแหล่งท่องเที่ยวได้รับความนิยมอย่างมากในประเทศ ในฤดูกาลท่องเที่ยวนี้ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ทางภาคเหนือ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550)

คอยอ่างขาง เป็นอีกแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งในภาคเหนือ ที่มีศักยภาพและความพร้อมในทุก ๆ ด้าน ด้วยความเป็นเอกลักษณ์ของลักษณะที่ตั้งและภูมิอากาศที่หนาวเย็นตลอดทั้งปี จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมในทุก ๆ ฤดูกาล คอยอ่างขางตั้งอยู่ระหว่างตำบลแม่งอนและตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นคอยที่มีรูปร่างของหุบเขายาวล้อมรอบประมาณ 5 กิโลเมตร กว้าง 3 กิโลเมตร ตรงกลางของอ่างขางเดิมเป็นภูเขาสูง เช่นเดียวกับบริเวณ โคยรอบ แต่เนื่องจากเป็นภูเขาหินปูน เมื่อถูกน้ำฝนชะก็จะค่อย ๆ ละลายเป็นโพรงแล้วยุบตัวลงกลายเป็นแอ่งหรือหลุมยุบ (Sink hold) มีพื้นที่ราบ ความกว้างไม่เกิน 200 เมตร ซึ่งเป็นที่ตั้งของสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง คำว่า “อ่างขาง” ในภาษาเหนือหมายถึง อ่างรูปกระทะ ตามลักษณะของคอยอ่างขางนั้นเป็นคอย ที่มีรูปร่างของหุบเขายาว ๆ ล้อมรอบไปด้วยเขาสูงทุกด้าน การเดินทางจากเชียงใหม่ใช้ทางหลวงหมายเลขที่ 107 (สายเชียงใหม่-ฝาง) ถึง กม.137 แยกบ้านปางควาย เลี้ยวซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข 1249 เดินทางต่อไปอีกประมาณ ประมาณ 25 กิโลเมตร

ด้วยพระบารมีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คอยอ่างขางวันนี้จึงมีแหล่งท่องเที่ยว (สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง) ที่มีศักยภาพสูงที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ให้มาเยือนคอยอ่างขางในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นยังรวมถึงชุมชนชาวเขากลุ่มชาติพันธุ์เผ่าต่าง ๆ บริเวณรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง จำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหลวง (ชาวเขาเผ่าจีนยูนนาน) บ้านคุ้ม (ชาวเขาเผ่า ไทยใหญ่) บ้านขอบด้ง (ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ) และบ้านนอแล (ชาวเขาเผ่าปะหล่อง) ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิต ที่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาวไทยภูเขา ที่ดำเนินชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรมสอดคล้องกับธรรมชาติมาเนิ่นนาน พื้นที่ชุมชนหมู่บ้านรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางยังคงความเป็นธรรมชาติค่อนข้างสมบูรณ์ มีความสวยงามตามธรรมชาติ มีต้นป่าที่ตกอุดมไปด้วยความหลากหลายของระบบนิเวศพันธุ์พืช ไม้ป่า กล้วยไม้ เฟิร์น และสิ่งมีชีวิตประจำถิ่นนานาชนิด (สถานีวิจัยเกษตรหลวงอ่างขาง, 2550)

ด้วยเหตุนี้ จึงส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวและเยี่ยมชม วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และความสวยงามทางธรรมชาติของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนเกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และความจำเป็นทางเศรษฐกิจ ของคนในท้องถิ่น

ซึ่งแน่นอนว่าย่อมจะสามารถสร้างรายได้ และพัฒนาเศรษฐกิจให้กับชุมชนและประเทศไทยเป็นอย่างมาก ในปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2550) ตลอดทั้งปีมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว และพักค้างแรมในเขตพื้นที่ที่คอย่างขาง จำนวนทั้งสิ้น 115,131 คน (ข้อมูลจาก สถิติจำนวนนักท่องเที่ยว ประจำปี 2550, สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง) อย่างไรก็ตามสิ่งที่ไม่อาจมองข้ามไปจากการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ ผลกระทบที่เกิดตามมาทั้งด้านบวก และด้านลบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบทางด้านลบ ที่เกิดกับสภาพธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและชุมชน เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้นจำเป็นต้องพึ่งพาสีงแวดล้อมทางกายภาพ ทางสังคม และศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนแรงงานบริการในชุมชนสภาพการณ์ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาขาดการวางแผนที่ชัดเจน โดยมุ่งเน้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และธุรกิจการท่องเที่ยวมากจนเกินไป จนทำให้มองข้ามความเปราะบางของระบบนิเวศ และชุมชน ซึ่งแท้จริงแล้วถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ แต่ในทางกลับกันการท่องเที่ยวอาจจะช่วยให้ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ได้รับผลกระทบด้านบวก มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในด้านการพัฒนาสาธารณูปโภค และมีรายได้เสริมจากการรับจ้างเพิ่มขึ้น การป้องกันผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้นหรืออาจมีความรุนแรงในอนาคตซึ่งนักวิจัยและนักวิชาการหลายท่านมีความเห็นว่าควรที่จะให้ชุมชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) จากกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยว ในที่นี้คือ ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางโดยตรงมากที่สุดได้มีส่วนร่วมในการควบคุมดูแล แสดงความคิดเห็น และป้องกันทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นประโยชน์ของชุมชนได้ แต่อย่างไรก็ตามการที่จะเข้าไปร่วมดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชนเป็นที่ตั้ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า การศึกษาผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวจะเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้ชุมชนได้คิดและวิเคราะห์ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งในปัจจุบันชุมชนอาจมองข้ามไป

จากสถานการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวทั้งทางบวก และทางลบ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสถานะแวดล้อมและชุมชนชาวเขาอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยให้ชุมชนได้วิเคราะห์ปัญหาร่วมไปกับผู้วิจัย หาแนวทางลดผลกระทบทางลบ และหาแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมต่อไป ทั้งนี้คาดว่าจะนำมาซึ่งองค์ความรู้ในการจัดการมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ที่มาจากความต้องการของชุมชน และมีความเหมาะสมตามวิถีชีวิตของชุมชนตามแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งจะคงความยั่งยืนต่อทั้งการท่องเที่ยวและพื้นที่ชุมชนเอง

ทั้งนี้ผู้วิจัยมีประเด็นปัญหาการวิจัย คือ สภาพการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางเป็นอย่างไร การท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบอย่างไรต่อสถานะแวดล้อมและชุมชนชาวเขารอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง รวมทั้งจะมีแนวทางลดผลกระทบทางลบได้หรือไม่ อย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อหาแนวทางร่วมกับชุมชนในการลดผลกระทบทางลบ และเสนอแนะแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง

1.3 ขอบเขตในการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตในด้านพื้นที่

การศึกษาค้นคว้าครอบคลุมเฉพาะพื้นที่ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง จำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านหลวง หมู่บ้านคุ้ม หมู่บ้านนอแล และหมู่บ้านขอบด้ง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตเนื้อหาในการศึกษา ได้กำหนดเนื้อหาที่จะศึกษาดังนี้

- 1) ศึกษาบริบททั่วไปทางกายภาพ และสังคม ของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้
  - ลักษณะทางกายภาพของแต่ละพื้นที่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

- 2) ศึกษาข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง
- ประวัติความเป็นมาของการท่องเที่ยว และรูปแบบการท่องเที่ยวในปัจจุบัน
  - การตลาดของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต
  - ความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน
- 3) ศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง มีประเด็นหลัก ดังนี้
- ผลกระทบทางบวก คือ ผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ได้แก่
    - ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น โครงสร้างและแบบแผนทางเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้-รายจ่าย อาชีพ และโอกาสการจ้างงาน การขยายตัวด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นต้น
    - ผลประโยชน์ทางสังคม เช่น การได้รับการบริการทางสังคม ได้แก่ ระบบสาธารณสุขโลก ความปลอดภัย การศึกษา และการสาธารณสุข เป็นต้น
  - ผลกระทบทางลบ คือ ผลกระทบที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ได้แก่
    - ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาขยะมูลฝอย มลภาวะ และปัญหาความเสื่อมโทรมของพื้นที่ท่องเที่ยว เป็นต้น
    - ผลกระทบด้านสังคม ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน และความเสมอภาค เป็นต้น
    - ผลกระทบด้านวัฒนธรรมดั้งเดิม ได้แก่ การสูญเสียทางวัฒนธรรม และการรับวัฒนธรรมใหม่ เป็นต้น
- 4) แนวทางลดผลกระทบทางลบ และเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มประชากรเป้าหมายที่กำหนดศึกษาประกอบด้วยบุคคล 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประชากรท้องถิ่นผู้เกี่ยวข้อง เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางรวม 36 คน ประกอบด้วย

1. ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและชุมชน ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

หรือเป็นสมาชิกที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือในฐานะภูมิปัญญาของท้องถิ่น หมู่บ้านละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน

2. ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและรองผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านหลวง หมู่บ้านบ้านคุ้ม หมู่บ้านนอแล และหมู่บ้านขอบด้ง จำนวน 8 คน

3. ผู้นำทางความคิด (Opinion Leader) ได้แก่ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านผู้ที่สมาชิกในชุมชนให้ความเคารพนับถือ และได้อาศัยอยู่ในชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางตั้งแต่กำเนิด สามารถสื่อสารพอเข้าใจได้ หมู่บ้านละ 2 คน จำนวน 8 คน

กลุ่มที่ 2 ผู้ประกอบการด้านการธุรกิจท่องเที่ยวและด้านที่พัก เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Information) และเป็นกลุ่มที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวโดยตรง และมีส่วนร่วมกับชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว จำนวน 13 คน

กลุ่มที่ 3 เจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและชุมชน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานีวิจัยเกษตรหลวงอ่างขาง เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวของสถานีวิจัยเกษตรหลวงอ่างขาง ผู้จัดการสโมสรอ่างขาง เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอาชีพชาวเขา ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหลวง โรงเรียนบ้านคุ้ม โรงเรียนบ้านนอแล และโรงเรียนบ้านขอบด้ง เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลม่อนปิ่นและตำบลแม่ม่อน จำนวน 12 คน

กลุ่มที่ 4 นักท่องเที่ยวชาวไทยทั้งชายและหญิงผู้เข้ามาท่องเที่ยวและเยี่ยมชมชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา (เดือนพฤศจิกายน-เดือนมกราคม) โดยใช้สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2550 เป็นฐานในการคำนวณจำนวนประชากรนักท่องเที่ยว ซึ่งพบว่า มีนักท่องเที่ยวเฉลี่ยประมาณเดือนละ 7,500 คน

1.4 นิยามศัพท์

ผลกระทบ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ทั้งทางบวก และทางลบ ที่ส่งผลต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตของชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขางในด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยว หมายถึง การดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่จะก่อให้เกิดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและชุมชนในท้องถิ่น เพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม ไปพร้อมกับการรักษาสุนทรียภาพเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและ

กระบวนการทางนิเวศวิทยาของพื้นที่หมู่บ้านบริเวณรอบคดอย่างขาง โดยเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ ความยั่งยืน (Sustainable Development = S.E.E Models)

ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง หมายถึง กลุ่มประชากรชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ ที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่ชุมชนรอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านหลวง (ชาวเขาเผ่าจีนยูนนาน) ชุมชนบ้านคุ้ม (ชาวเขาเผ่าไทใหญ่) ชุมชนบ้านขอบด้ง (ชาวเขาเผ่ามูเซอดำ) และชุมชนบ้านนอแล (ชาวเขาเผ่าปะหล่อง)

การท่องเที่ยวที่เหมาะสม หมายถึง การเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง ที่คำนึงถึงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อสภาพแหล่งท่องเที่ยว ที่สามารถดึงดูดใจให้มาเยี่ยมชมในขณะเดียวกันก็อนุรักษ์สภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว อันเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย โดยใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนานที่สุด แต่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนน้อยที่สุด

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved